‘Meester’ en leerling.

TEKST: JEAN-MAURICE HUARD

In zijn boek ‘Zen in de Kunst van het Boogschieten’ stelt Herrigel[1] dat in de traditionele Japanse kunsten aan de leerling drie voorwaarden worden gesteld: goede manieren, een grote liefde voor de kunst die hij beoefent, en een grote eerbied voor de persoon die hij als meester koos. Deze laatste staat ‘boven alle kritiek’ (sic). Vooral dat laatste punt ligt in de Westerse samenleving niet gemakkelijk.
In dat verband heeft Mijnheer Kamigaito het in zijn boek Wado[2] over de dubbele schok die hij ervaarde toen hij voor eerst in België aankwam. De eerste was toen hij ons rare dingen zag doen die we karate noemden maar die niets gemeen hadden met wat hij had geleerd. En de tweede toen hij merkte wat er van de Japanse meesters in Europa was geworden. Zij waren, de een al meer dan de andere, , al na korte tijd gestikt door wat hij ‘een gebrek aan noodzakelijke zuurstof’ noemde. Wat wilde hij daar in hemelsnaam mee zeggen?

Heel wat mensen zoeken tegenwoordig een ‘meester’ of een gelijkaardige figuur (‘guru’, ‘sensei’, ‘sifu’, therapeut, chaman, ...). Maar wat verwacht men eigenlijk van zo iemand? Voor zover ik het mij kan voorstellen, zou het iemand moeten zijn die zekerheid uitstraalt, die geruststelt en doet dromen over een onbegrensde en gelukkige toekomst. Hij zou ook sereen en vreedzaam moeten zijn, zeker van zichzelf en van de te volgen weg. Hij zou ons de sleutels van het leven moeten toereiken en ons een zorgeloos bestaan verzekeren. Taken, die de traditie toeschrijft aan de Hemel en zijn bewoners.

Is dat nu nog mogelijk? Bestaat zo een figuur wel? En wat daarmee te doen in deze tijd?

In het huidige waardenbestel domineren individualisme en kritische geest. Zoals alles twee kanten heeft, zijn ook hier goede en slechte aspecten aan verbonden.
Het individualisme heeft zich van kindsbeen af in ons genesteld door het ‘ik’ van de anderen en de rest van de wereld te onderscheiden. We leerden de mensen zien als onafhankelijke, van de wereld afgesloten wezens, behalve wanneer ze met elkaar willen communiceren.
Maar dat is niet altijd en overal zo. In sommige culturen leven mensen als zandkorrels in dezelfde duin, slechts vaag onderscheiden van elkaar. Mens, dier en natuur communiceren er als het ware door osmose, zonder zich daar over te verwonderen of er zich rekenschap van te geven. Het is de normaalste zaak ter wereld en ze kunnen het zich niet anders voorstellen.
De andere fundamentele waarde die wij zo koesteren is de kritische geest. Wat bedoelt men daarmee? Is het het vermogen om doordachte beslissingen te nemen met betrekking op ons zijn? Of het onontbeerlijke inzicht om beslissingen te kunnen

---

[1] Professor Dr. Eugen Herrigel werd in 1884 geboren. Na filosofie gestudeerd te hebben werd hij in 1923 professor in Heidelberg. Van 1924 tot 1929 doceerde hij filosofie aan de keizerlijke universiteit in Sendia, Japan. Van 1929 tot 1948 was hij professor in de systematische filosofie in Erlangen (Duitsland). Hij overleed in 1955.
[2] Het boek Wado werd door de vzw Wado Kamigaito Belgium asbl voor het eerst in het Frans uitgegeven in 1981. De Nederlandse vertaling volgde in 1983.

nemen die ons voortbestaan verzekeren? Of is het recht om eender wie, eender hoe, eender waar, te bekritiseren, om vervolgens in opstand te komen als men de gevolgen ervan moet dragen?
Als men weet dat het woord kritiek van het Griekse woord κρινειν komt (oordelen, evalueren, onderscheiden) spreekt het voor zich dat men zijn zin voor kritiek moet uiten. Het is één van de elementen waarmee de volwassene zich van het kind onderscheidt.

Wat te denken van Japanse jongeren of volwassenen die een kunst willen leren van een 'meester'? Doen zij geen afbreuk aan de kritische geest? Zeker niet! Wanneer een Japanse man of vrouw een kunst wil leren, vraagt hij of zij gewoonlijk aan een meer ervarene uit zijn omgeving om hem of haar in die keuze te begeleiden. Het is aan die persoon om inzicht, gezond verstand en kritische geest te tonen. Eens de keuze gemaakt, is de tijd van de kritische geest voorbij. Het is nu een kwestie van werk en aandacht, want een kunst leren is niet gemakkelijk en vereist volledige inzet. Wat geldt voor de kunst en de middelen waarmee ze wordt overgedragen, geldt ook voor de figuur van de 'meester'. Vanaf het ogenblik dat men besluit om een 'meester' te volgen, legt men zich toe op de studie van zijn kunst en vertrouwt men hem de zorg – en de taak - van gids toe. Door te onderwijzen neemt hij een verantwoordelijkheid op zich en stelt zich daardoor bloot. Want hetgeen hij onderwijst overstijgt de techniek ver. Wellicht uit hij het meest intieme van zichzelf, namelijk wat de kunst van zichzelf gemaakt heeft. Doorheen zijn beschouwingen, zijn overpeinzingen, zijn herinneringen, zijn zoeken, zijn twijfels, zijn tekortkomingen en zijn fouten, zet hij zichzelf in zijn blootje. Dat kan tot ontgoocheling leiden, maar een 'meester' is nu eenmaal geen god.
Zou hij dan belust zijn op macht? In werkelijkheid voelt hij zich menselijk, hij weet dat hij kan falen. In de contacten met een oudere 'meester' die zijn ogen wist te openen, verloor hij veel illusies. Door twijfels en dwalingen ontdekte hij zijn zwakheden. Indien hij bij een leerling lichtzinnigheid, kwaadwilligheid of dubbelzinnigheid ontwaart, ontwijkt hij een engagement of trekt zich terug. Een leerling die kritiek op hem heeft, met hem de spot drijft of denkt het beter te weten, verbreekt in de ogen van de 'meester' het morele contract.

Waarover men tegenwoordig niet genoeg spreekt, is de houding van de leerling.
In tegenstelling met een wijdverbreide gewoonte, zelfs in de wetenschappen, is een kritische geest enkel van toepassing op oordelen, gebeurtenissen en gedragingen, maar nooit op personen! Uiteraard is niets of niemand perfect en kan men onmogelijk met iedereen akkoord gaan. Overeenkomst wil niet zeggen instemming.

In een leerrelatie alles in twijfel trekken, bekritiseren of over alles het advies van derden inwinnen, komt neer op zich verdedigen, zichzelf beschermen, wat wordt geleerd weigeren. Leren (het Franse 'apprendre' komt van het Latijnse ad-prehendre of 'tot zich nemen'; het Oudnederlandse 'lesen' betekent 'het volgen van een spoor'), wil zeggen de instrumenten van anderen gebruiken om aan zichzelf te werken. Indien een leerling meent dat hij dit moet doen, dan stelt hij bij zichzelf ergens een gebrek aan kennis en ervaring vast, en heeft hij de gedachten en de raad van een ervaren iemand nodig. Als hij daarna kritiek heeft op diens raadgevingen, ideeën, manier van zijn, kortom, indien hij een engagement ontwijkt, dan toont hij daarmee aan dat hij meent te weten wat goed is voor hem en bijgevolg geen onderwijs meer nodig heeft.
Dat is zijn recht! Maar wat geeft hem dan het recht een oudere te vragen om zich te blijven blootgeven indien hij zichzelf afschermt (Is dat de zo geprezen privacy waarmee men ons voortdurend rond de oren slaat?). Met welk recht vraagt hij aan

de oudere hem te helpen om alles te veranderen maar ontwijkt hij elke gelegenheid om zelf te veranderen?
Zowel in deze als in elke andere relatie telt slechts een van de twee mogelijkheden: of beide partijen geven zich bloot, en dan overstijgt de rijkdom van de relatie elke verbeelding; of een van de twee beschermt zich en dan is er geen relatie.
De uitdrukking van Herrigel 'boven alle kritiek', wil niet zeggen dat de 'perfectie van de meester' boven elke kritiek staat (dit zou vals zijn), of dat de leerling niet het recht heeft om vragen te stellen, zelfs scherpe vragen (dit maakt deel uit van de onderwijsrelatie). Het is echter niet mogelijk om te leren van iemand die men met een kritisch oog bekijkt, zonder respect noch welwillendheid.

Van de 'meester' verwacht men dat hij autoriteit uitstraalt, overigens een taak die enkel voor mensen is weggelegd. Autoriteit[3] komt van het Latijnse woord 'auctor' (hij die doet groeien en toenemen). Het is de kwaliteit die men verwacht van iemand die les geeft in 'hoe zichzelf worden'. Ondanks regelmatige aantijgingen heeft een 'meester' geen belangstelling voor macht. Macht maakt gebruik van geweld en dwang, en die middelen staan lijnrecht tegenover de methoden van een 'meester', al kan het gebeuren dat hij deze middelen nu en dan aanwendt. Hij neemt de taak op zich om hen die hem dat vragen, te helpen om vrije mensen te worden, desnoods met schop onder hun kont. Uit deze verantwoordelijkheid vloeit zijn autoriteit voort.

Nadat Mijnheer Kamigaito het boek van Herrigel gelezen had zei hij me: 'Het is de leerling die talent had'. Iemand vroeg ooit aan de Franse filosoof Paul Ricoeur[4] hoe hij geworden was wat hij nu is. Zijn antwoord: " Ik heb me nooit willen afschermen!". Een meester aan het woord! Had Paul Ricoeur veel leerlingen ontmoet die zijn talent hadden? Ik wilde er zeker van zijn. En was het eigenlijk niet over dit soort 'verstikking' dat Mijnheer Kamigaïto het had?

* * *

Meer informatie, foto's en video's op:

www.wado-kamigaito-ryu.be

Gepubliceerd in het tijdschrift WADO-RYU KAMIGAITO BELGIUM VZW
dinsdag 5 augustus 2005

[3] Zie de betekenis van het nederlands 'gezag' : gezag heeft iemand door wie je je iets laat (ge)zeggen.
[4] De fransman Paul Ricoeur is een christen-humanistisch filosoof uit de 20ste eeuw.